

==== ПРО =====
походжене людини

(Після книжки Бельше'го)

Ціна 15 ц.

НАКЛАДОМ 'УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ'
Вінніпег, Ман.
1919.

ПРО ПОХОДЖЕНСЬ ЛЮДИНИ

(Після книжки Бельше'го)

Ціна 15ц.

НАКЛАДОМ "УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"

Вінніпег, Ман.

1919.

GN281

B35

1919

P***

890890

ПРО ПОХОДЖЕНЕ ЛЮДИНИ.

Справа, про яку будемо говорити в цій розвідці, є дуже важною і інтересною для кожного чоловіка, кождий повинен мати про цю справу ясне поняття. Ум людський відрізняється тим, що бажає пізнання близьше всіх речей, що його оточують, досліджує причини усого, ставить собі питання: що це є? Звідки взялося? Завдяки цій властивості свого ума, чоловік дав вже собі дуже багато цікавих відповідей на дуже багато того рода питання: знає вже, що блискавиця і гром не є ознакою гніву божества, а лише виладованням електричності, зірки не є вікнами в небі, а лише величезними, подібними до нашої землі кулями, що висять в незмірних просторах всесвіту.

Чоловік здобував собі щораз більше таких природних відповідей, а оточуючий його світ ставався для него щораз більше зрозумілим. Однак з усіх цих питань мабуть найцікавішим є те, з котрим чоловік звернувся до самого себе: ким я є? Звідки я взявся? І по довших пошукуваннях людський ум знайшов на це питання просту і природну відповідь і тепер знає вже, що він не є глиняною фігурою, зліпленою від-

разу руками божества, а тільки результатом дуже чисельних і довго формуючих ся перемін. Про ті переміни і пошукування відповідий будемо власне говорити в цій книжочці.

З пізнавання свого окруження, з вишукування тих природних відповідій, має чоловік користі не лише для свого ума, його погляд на оточуючий світ стає не лише яснішим, але він і практично зискує дуже много.

Цілий цивілізаційний добуток, чим нинішній чоловік так дуже гордить ся, опирає ся власне на пошукування відповіди на ці основні питання: що то є? звідки взяло ся? А які-ж практичні користі маємо з того, що ми довідалися, звідки взяв ся чоловік на землі? Маємо — і то дуже важні користі. Як дальнє побачимо, наука про походжене людини поборює кастові пересуди, всякі вивисшування одних людей над іншими, виказуючи однакове походжене всіх людей на цілій земській кулі, природне братерство всіх рас і народів.

Як завсігди правдива наука, так і наука про походжене людини є опокою, на якій опирає ся всякий поступ. Для того її знання є окончаним для борців поступу і то в першій лінії.

Найдавнійші відомості, які маємо про чоловіка на землі, про його вигляд і діла не пере-

ходять яких кілька тисяч літ. Ісля-ж бажаємо поглянути дальше назад, то бракує нам карт в книзі історії, усе є покрите темною занавісою. Найстарші єгипетські памятники, найдавнійші біблійні перекази не виходять поза границю тих кілька тисяч літ.

А прецінь тих кілька тисяч літ, то заледви малесенький дріб в порівнаню з тим великим часом, який пережив вже людський рід на земській кулі. Знаємо про се не з писаної історії, але з викопалий, зі знайдених в ріжних покладах землі людських костей.

А як малесенькою є та доба часу, під час якої жили люди, що вміли вже оставить по собі якісь сліди будівлі або знарядя, супроти тих міліонів літ, що були конечними для розвою такої маси преріжних звірят, ростин і самого чоловіка! Відомо однаке нам, що все, що живе на земській кулі, від найменшої ростинки і хробачка аж до чоловіка, не нашло ся на землі готове відразу, але розвивало ся, змінювало ся поволі, поступенно, переходило ріжні доби розвою. І чоловік також підлягав і підлягає тому загальному законови безперестанного розвою, безнастаних змін; він також не відразу був таким, яким бачимо його на землі нині. Ми бажаємо власне дальше представити ті зміни, яким

підлягав чоловік, побачити, під якими постатями скривав ся, переживаючи разом з мамою-землею ріжні доби розвою, заки став ся таким, яким знаємо його сьогодня.

Мати-земля пережила від свого початку дуже много а много змін. А часу на се мала досить, бо аж міліони літ! Учені поділили дотеперішне жите землі на кілька частий, на так звані доби. В кождій з тих діб бачимо на землі інші краєвиди, інші звірята і ростини, інші умовини підсонч, інший поділ суш і вод.

З найдавнійшої доби житя землі (зве ся вона добою перворядовою) походять нпр. поклади камінного угля, з яких власне нині користаємо. Є се скаменілі останки давніх дерев, великих папоротій, з яких творилися ліси, що покривали тоді поверхню землі.

Після сего наступила доба, коли на землі жили великі ящурі, декотрі так великі, як нинішні коні, або й більші. Добу сю названо добою другорядовою або добою ящурів.

В добі слідуючій (треторядовій) ті краї, що находяться в нинішній Європі, мали таке горяче підсонечне і такі менше-більше звірят і ростини, як нинішня підзворотникова Африка. Так сеся як і інші доби тревали тисячі, а навіть міліони літ.

ПРО ПОХОДЖЕНЕ ЛЮДИНИ — 7

Доцерва по сїй добі наступила доба четверторядова, що тягне ся по нинішній день, і обнимає також перебіг історичного житя людства.

В добі четверторядовій підсоне, ростини і звірята стають ся вже щораз подібнійші до нинішніх, хотяй в початках доби ще дуже ріжнятъ ся від знаних нам нинї.

Отже по короткім перегляді розвою самої землї можемо перейти до пошукування на нїй слідів чоловіка, до питання, в котрій з діб її житя находимо незбиті докази істновання чоловіка.

Пічнемо отже від доби наймолодшої, четверторядової. Ми сказали, що підсоне, ростини і звірята в сїй добі стають ся щораз подібнійшими до нинішніх. Однаке істнує тут і виняток. Іменно в добі четверторядової був такий час на землї, коли ціла нинішня Європа мала підсоне дуже строгое, подібне до того, яке нинї маємо в Сибірі, коли поверхню землї покривали леди і снїги. Зі звірятъ жили тоді в наших краях великі слоні покриті довтого, яке маємо нинї в Сибірі, коли поверхню напевно, бо в снігах сибірських вдало ся недавно найти такого мамута, добре перехованого, як рівнож і богато костій найдених в покладах

землі з тих часів сьвідчить про істноване там мамутів. Крім мамута находимо кости велико-го медведя і інших звірят. Але для нас найці-кавійшим є факт, що в печерах побіч костій ма-мута і медведя (так званого пічерного) нахо-дяться і кости людей. Є се незбитий доказ, що в тім часі, в тій ледовій добі землі, жив вже на ній разом з мамутами і пічерними медве-дями також і чоловік. Чоловік сей мешкав рів-нож в печерах і вмів вже виробляти собі камяні топірці і іншу камяну зброя, якою боров ся з великими звірятами. Мусимо отже припусти-ти, що перед тим чоловіком жили вже на землі інші люди, що стояли на низшім степені роз-витку; бо щоби собі виробляти камяне оруже, на се треба вже певного розвитку. Отже ті пред-ки мусіли жити на землі єще давнійше як в до-бі ледяної, може під кінець доби треторядової. Але про них поговоримо пізнійше. Люди з ледяної доби вміли споряджувати не ли-ше камяне оруже, але знали ся вже і на рисунку, стреміли окрасити собі жите штukoю. Бачи-мо се з оставших ся на стінах печер рисунків, що правда, дуже ще невдачних.

Хотяй чоловік з ледяної доби був вже на стільки розвинений умово, що самий виробляв собі оруже і пробував рисувати, то все таки ріж-

нив ся і то дуже bogato від nинїшного чоловіка vnїшим (зверхнїм) виглядом. Musїв мати грубіj почерки тварi, а i вигляд чашки трохи вїdmіnnий. Не є се тiльки припущене, ale певнi данi опертi на останках, викопаних з печер. В р. 1856 в мiсцевостi Heандерталь pіd Дiсельдорfом робiтники очищуючи якусь печеру, найшли цiлий людський кiстяк. Надiйшов на сe мiсцевий лiкар, dr. Фiльтрот, i порадив вiдiслati сей кiстяк до музею в мiстi Bon, де i по nинїшний день можна його оглядати. Чашка з тoго кiстяка має сильно висуненi кости над очнимi ямами, i іншi цiхи, якими rїжнить ся вiд чашок людiй, що замешkують нашу землю nинї. На сiй основi много учених припускали вiдразу, що се є останки чоловiка з ледяної доби, a rїjници в чашцї є доказом, що тодiшнi люди мали чашки збудованi iнакше, як nинїшнi. Ale сe слушне тверджене стрiнулось з опором зi сторони славного нiмецького ученого Bіrхова, який збадавши найдений кiстяк заявив, що се не є дуже давнi останки, ale що чоловiк, до котрого сей кiстяк належав, musїв переходити rїjнi слабости, що власне iзмiнили вигляд його костiй, головно чашки. Повага Bіrхова як ученого була так великою, що через довгiй час niкто не важив ся заперечити його думку. A одначе

заперечили сему очевидні факти. В р. 1887 др. Фрейпонт найшов в французькій печері Spy людський кістяк разом з чашкою, цілковито подібний до кістяка з Неандерталю, а незадовго після того найдено в місцевості Крапіна, в Хорватії, такі самі кости зі змінами цілковито відповідаючими також будові кістяка з Неандерталю. Годі припустити, щоби в ріжних місцевостях найдені кістяки належали до людей, що хорували цілковито на ті самі слабости! Побідила отже думка, що є се кістяки людей з ледяної доби, а зміни в чашці неходили не з причини слабостей, а мали їх всі тодішні люди.

Фактом отже є, що будова чашки і взагалі зверхній вигляд давного чоловіка був в порівнанню дещо відмінний від будови чоловіка нині живучого. Знаємо, що ледяна епоха була в четверторядовій добі, а се було не так дуже давно. А колиби ми захотіли цофнутись ще дальше назад і пошукати слідів людського життя в добі треторядовій?

Не стрічаємо ся з великими трудностями, єсли ограничимо ся до другої половини треторядової доби. Знаємо, що в тих часах жив в Європі рід слоня, що був ще більший від мамута (*Elephas meridionalis*), а останки його находимо в земних покладах, що відповідають сій добі. А

біля останків сего слоня-велитня удало ся найти також і камяне оруже, що власне съвідчить про жите чоловіка в тих давних часах, і то до певної степени розвиненого вже умово, бо вміючого виробляти камяне оруже. Степень його розвитку мусів одначе бути низшим, чим у чоловіка з доби ледяної, позаяк знарядє є оброблюване гірше і дуже просто.

Коли схочемо шукати слідів чоловіка в виді людських костій і знарядя ще давнійше, в першій половині треторядової доби, то слідів таких зовсім вже там не найдемо. Чи з сего можемо вже вносити, що в тих часах не було на землі єства, яке дало би початок людині? Такий осуд був би дуже поверховний. З одного боку за час тих много тисяч літ і століть останки людського предка з тих часів могли улячи цілковитому знищенню, з другого-ж знова, мусимо звернути увагу і-на те, що коли би навіть ті останки зберегли ся до нині, то прецінь моглибисьмо не пізнати в них останків чоловіка, але взяти їх за кости якогось звіряті, бо вони аж так далеко могли би ріжнити ся від костій нинішнього чоловіка. Бачилисьмо прецінь, що вже чашка чоловіка з ледяної доби дуже ріжнила ся від чашки нинішніх людей. А не забуваймо, що від доби ледяної до першої по-

ловини доби треторядової, треба цофнутись знова на міліони літ назад і через той час кости взагалі, а чашка особливо, могли значно віддалити ся від найдавнійших своїх форм. Те саме можна сказати і про зверхній вигляд того єства. І тому не зробимо ошибки, єсли приймемо за останки єства, з якого розвинув ся нинішній чоловік, такі кости, що ріжнять ся навіть дуже від костей нинішніх людей. А такі кости дійсно найдено в покладах землі, що походять з першої половини треторядової доби. В тих часах на острові Яві лучали ся дуже часті вульканічні вибухи, що прикривали лявою і верствами попелу все те, що тоді жило на тім острові. Отже в 1891 році французький учений Діубуа, розкопуючи на острові Яві, в місцевості Трініль сі поклади ляви і попелу, найшов між ріжними кусками костей ріжних звірят, також трохи костей подібних до людських; була між ними і чашка. Але ся чашка була далеко менше подібною до чашок нинішніх людей, ніж чашка з Неандерталю, чашка чоловіка з ледяної епохи.

Сей французький учений розсліджуючи близше спостеріг, що найдена ним чашка в Трініль є дуже подібною до чашок деяких малп, а головно до так зван. гібона, що живе нині в полуд-

невій Азії. Гібон належить до малп, що є подібні до чоловіка і тому їх називає ся малпами чоловікоподібними. Крім гібона до таких малп належать ще: гориль, шимпанс і орангутан. Чашка єства, яку найшов учений Діубуа була найбільше подібною до чашки гібона, отже може був се таки прямо гібон? На таку однаке відповідь не можемо згодитись з тої причини, що мізок того єства мусів бути значно більший від мізку гібона, коли зміряно чашки що до їх вмістимості. Поміри сі доказали, що мізок згаданого єства що до своєї величини був трохи менший від мізків нині живучих диких Австралійців, але за те більший від мізку гібона. Все-ж таки мусимо згодити ся з тим, що в першій половині треторядової доби жило на землі єство подібне і посвоячене з чоловіко-подібними малпами і що з того єства повстав чоловік з ледяної доби, а тим самим і нинішні люди. За доказ того близького посвоячення людського єства з чоловікоподібними малпами може служити нам дуже цікаве явище, досліджене німецьким ученим Фріденталем і другими.

Знаємо, що кров чоловіка і звірят складається з течі, званої сировицею крові, і з червоних і білих кульочок (кружочків), що пливають в тій крові. Учені переконались, що яко-

мусь зувіряти защепимо кров іншого зувіряти, то се не вийде йому на здоровлє, а наоборот, ся суровиця буде для него трутиною, від якої дістає корчі а навіть гине. Так діє ся, єсли приміром, защепимо суровицю крові пса до крові кота або крілика, або взагалі до крові якогось зувіряти, що не має близького посвоячення з псом. Єсли-ж суровицю крові пса защепимо зувіряти близько з псом посвояченому, приміром вовкови, то се не буде мати ніяких лихих наслідків, а єсли що і буде, то в дуже малій мірі.

Показало ся, що защеплене суровиці людської крові горилеви або іншій чоловікоподібній малпі цілковито не шкодить, як рівнож не шкодить чоловікови, єсли до його крові защепить ся суровицю крові котроїбудь з тих малп. Се є отже незбитим доказом, що чоловік находитися в близькім посвояченю з чоловікоподібними малпами. Домішка людської крові до крові малп низшого гатунку від чоловікоподібних була трутиною, бо сі малпи є дуже віддалені від посвоячення з чоловіком.

Дійшлисъмо отже до того переконаня, що чоловік находитися в близькім посвояченю з чотирома родами чоловікоподібних малп. А єсли воно так, то може котрийсь із сих родів є нашим предком? А може чоловік, про істнова-

нє котрого довелисьмо в другій половині треторядової доби був ще горилем, шимпансом, орангутаном або гібоном в першій половині тої доби?

Коли одначе приглянемо ся близше кожому з тих чотирох гатунків чоловікоподібних малп, то ніякий з них не має таких ціх подоби до чоловіка, щоби його можна взяти за безпосереднього предка людського єства. Одні мають дуже короткі передні кінчини, що пригадують близько руки чоловіка, але зате чашка їхня є надто зъвірчою; інші знова мають чашку зближену більше до людської, та зате передні кінчини дуже довгі, які не можна порівнати до тих, що їх мало єство з першої половини треторядової доби, котре дало початок чоловікови, і котрого останки віднайшов Діубуа в Трініль, на острові Яві.

Такими дуже довгими раменами визначає ся гібон, котрого на основі інших ціх уважають за найбільше посвояченого з чоловіком. Гібон більшу частину свого життя перебуває на деревах і власне сі довгі рамена облекшують йому драпанє ся по галузях. Коли одначе мусить зійти на землю, тоді ходить тільки на двох ногах, і се ще більше приближує його до чоловіка.

Крім того гібон під зглядом умовим стойть

далеко близше чоловіка чим інші гатунки чоловікоподібних малп і є від них лагіднійший. Але що тоді зробити з тими довгими раменами? Чи думати нам, що первісний чоловік, а радше його предок з першої половини треторядової доби мав такі довгі рамена? Та на се-ж не позволяють нам факти кістяка найденого на острові Яві! Отже може давній людський предок не був цілковито одною з тих чоловікоподібних малп, а відрубним єстеством і тільки до гібона подібним?

А може всі чоловікоподібні малпи і чоловік походять від сего загадочного єства з Трініль? Можливо се сини одного батька, сини, що розійшлися в ріжні сторони, в ріжні житеvi обставини і завдяки сemu затратили спільну подобину до себе? З тих синів два брати: гібон і чоловік найменше віддалили ся від себе і свого батька, заховали найбільше ціх свійства. Та добре, але що-ж з тими довгими раменами? Чи батько їх мав також такі рамена і в спадщині віддав їх синови-гібонови, чи може є се власний набуток сего послідного? На сю загадку кидає сьвітло цікаве явище, загальне в цілім зъвіриннім сьвіті.. Явище се полягає на тім, що всі молоді зъвірята є далеко подібнійші до предків свого роду, до зъвірят, від яких виводять своє похо-

джене, чим звірята дорослі. Знаємо, приміром, що риби належать до тих звірят, що з'явилися на землі вчасніше; чим жаби. Отже молода жаба має далеко більше подібності до риби, чим до жаби, що віддає лехкими. Звірята в своїм розвитку від зародка до дорослого осібняка переходят в меншій мірі менше більше ті самі дороги, що й цілий рід в своїм розвитку від гатунку низшого до висшого. Явиш' се назвав учений Гекель "основним законом біогенетичним" (розвоєвим). На основі цього закона бачимо, приміром, що молодий гориль або шимпанс є далеко подібніший до чоловіка, чим гориль старий, дорослий. Що се може означати? А означає воно те, що чоловікоподібні малпи мусіли мати предка, що був подібніший до чоловіка, чим вони самі. Найбільше цікавим є однаке факт, що молодий гібон ще ненароджений має в нутрі матери рамена цілковито не за довгі, а доперва аж в старшім віці починають йому дуже виростати. Значить, се після висше згаданого закона, що і той предок гібона або наш малпочоловік (так називав Діубуа єство, кости котрого нашов на острові Яві) не мав таких довгих рамен. Але знаємо вже з попередньо сказаного про те, що був він досить подібний до нинішнього чоловіка. Тільки довгі рамена пере-

шкаджали нам взяти його за предка людського гатунку, але тепер бачимо, що сих довгих років він ніколи не мав в нутрі матери.

З усего, про що досі говорилисьмо можна вивести, що в першій половині треторядової доби існувало на землі єство подібне до чоловікоподібних малп, найбільше однаке до гібона, але з другого боку подібніше, чим вони, до нині живучих людей. Від сего самого єства походять однаке і нинішні чоловікоподібні малпи, котрі тільки завдяки іншим умовам життя прибрали інший вигляд, іншу дорогу розвитку. Отже чоловік і чотири гатунки малп: гориль, шимпанс, орангутан і гібон — є немов п'ять братів і синів одного батька, того малпчоловіка, останки котрого найдено в Трініль. А що сей малпчоловік був далеко подібніший до нинішніх людей, чим ті гатунки малп, то можемо сьміло, з цілою науковою певністю знати: малпи походять від людського єства, а не людське єство від малп, як то звичайно говорить ся! Зрештою — є се все одно, бо як побачимо далі, сей малпчоловік мусить виводити свій рід не від кого іншого, а лише від малп найбільше правдивих. Заки підемо далі в своїх пошукаваннях за предками чоловіка, мушу звернути увагу на один цікавий факт, що потвердить на-

ші припущення що до посвоячення чоловіка з малпичим родом. Кождий знає, що малпи є покриті буйним волосом, що майже є ним цілі покриті. Виходить отже, що таким був і малпичоловік віднайдений на острові Яві. Пригадаймо собі отже той основний закон Гекеля, що говорить, що молоді зъвірята подібнійші до родових предків, чим осібняки дорослі, але візьмім рівночасно й під розвагу факт, що плід людський в нутрі матери має також досить великий волос в перших своїх місяцях, а і ззає аж пізнійше. Є се цікавий і важний доказ, що промовляє в користь наших доказів.

Йдім тепер даліше і шукаймо ще більше предків людської істоти. З попередних виводів знаємо, в якім напрямі маємо звернути наші пошукування. Предків чоловіка мусимо шукати в родині малпи, серед істот поставлених низше від чоловікоподібних малп. Наука про зъвірята вчить нас, що низше чоловікоподібних малп є малпи ще низших гатунків. Є їх дуже много і то найріжнороднійших. Про се ми мали нагоду переконатись нераз в зоольгічних городах.

Однаке з усіх тих родів найближшою до вигляду чоловіка є гарна американська малпа, яку звуть капуцинкою. Малпа ся жиє прецінь

сьогодня, і чи знаємо, що вона мала своїх представителів в перших часах треторядової доби, коли то з неї міг виродити ся сей славний малпополовік, або йому подібне єство? Отже іспанський учений Амегіна, найшов в земних покладах, що належать до початків треторядової доби, а находяться в Патагонії (півднєва Америка), останки звірятка не тільки дуже зближеного до сьогоднішньої малпки капуцинки, але з вигляду чашки навіть подібнійшого до людської істоти. Се вдарило нашого учёного до тсї ступени, що він навіть назвав сю істоту "гомункулюс", що означає в латинській мові "чоловічок."

Єсли все те, до чого дійшлисьмо, не задоволить нас і коли схочемо шукати дальнє предки чоловіка, то вже знаємо тепер, що мусимо шукати їх там, де предки малп взагалі находяться. В науці про звірята учені поставили низше від малп, одні за другими ріжні гатунки звірят: малпозвірі, лилики, драпіжні і т. д. Не можемо одначе думати, щоби чоловік мусів переходити через всі ті форми, заки дійшов до форми малпи. Вигляд чашки і спосіб уложеня зубів не позволяє припускати, щоби малпи, приміром, мусіли переходити через вигляд мясоїдних або копитних звірят.

В початках треторядової епохи крім згаданих малп і інших звірят, стрічаємо вже всі роди ссавців, отже: копитні, гризуни, мясоїди і т. д. Заходить отже питане, відки взяли ся всі ті звірята і в якім відношенню стоять вони до малп і до чоловіка? Відповідь на се цікаве питане дають нам знова кости, що вже кілька разів розвязували найтруднійші загадки. Імено в двох місцевостях: у Франції, в місцевості Серней і в Новім Мексику, в Америці, найдено кости ссавців, які мусіли жити в початках треторядової доби. Звірята сї мали таку будову чашки і цілого кістяка, що від них могли легко взяти початок ріжні гатунки звірят: і мясоїди, і копитні, і гризуни і т. д., якщо припустимо ріжні дрібні зміни, цілковито можливі завдяки ріжним умовам життя. Від сего гатунку ссавців мусіли взяти початок і малпи. Сей гатунок можемо порівнати з пнем дерева, а ріжні родини звірят, що від него походять, з галузями того дерева. Одна з тих галузей — се драпіжні, друга — копитні, інша знова перформувала ся в єства подібні до малп. Але се не могло стати ся відразу. Мусів істнувати якийсь перехід, бо були дуже великі ріжниці між ссавцями, яких кости найдено в Серней, і малпами. Дійсно находимо таку групу звірят, які не-

мовби містком лучили сї два віддалені гатунки. Представителі сеї групи жиуть ще і нинї на землі хотяй може в зміннім трохи вигляді. На островах Сунд стрічаємо мале звірятко на високих ніжках, подібне до малпки. Звірятко се живе в лісах, на деревах, а називає ся Тарсіюс спектрум і належить до великої громади малпозивірів. Отже сї малпозивірі лучать сю згадану групу звірят з Серней з дійсними малпами. Найблизше посвоячене лучить малпозивірів з малою американською малпою капуцинкою, про яку ми говорили вже повисше. Маємо незбитий доказ сего посвояченя.

Хто бачив порід у людини або у котробудь з звірят ссучих, той знає, що се є гніздо (місце, містище) або ложиско.

Є се кровоносний сплет, що причеплює до матиці плід і живить його кровю матері. Отже один з учених, Селенка, доказав, що гніздо (ложиско) творить ся цілковито в одинаковий спосіб як в чоловіка, так і в гібона та орангутана. Знова малпи низшого гатунку не можуть в сїм випадку зрівнати ся з чоловікоподібними малпами. У згаданої малпки капуцинки відбуває ся се далеко в простійший спосіб, але за те цілковито подібно до способу творення ся гнізда у малпозивіра Тарсіюс спектрум. Отже від

малпочовіка (малполюда) веде нас даліше така дорога взад: малпи низші, малпка капуцинка, Тарсіюс спектрум, а властиво подібне до него малпоззвіря і нарешті ґатунок ззвірят ссучих (ссавці), кости яких найдено в Серній і в Новім Мексику.

А тепер запитаймо, звідки взявся сей послідний ґатунок ззвірят на землі?

Знаємо, що ґатунок сей жив в початках треторядової доби, если отже хочемо шукати його предків, то мусимо цофнути ся до попередної другорядової доби. З оставших костей знаємо, що тоді земешкували землю головно великі ящурі або гади. Одні з тих великанських ящурок пливали в водах океанів, інші знова пасли ся на надбережних луках, а були і такі, що літали у воздусі, немов величезні птахи. З сих послід них й витворилися правдиві птахи. Доказом сего знова найдені кости одного з таких ящуроптахів, які дали початок птахам, а були рівночасно гадами. Але не всі ящурі переродилися в птахів, деякі з них дали початок цілковито іншим ззвірятам, предкам тих ссавців, останки яких найдено в Серній і Новім Мексику. Розуміється, що й в сім випадку не обійшлося без переходових форм, бо не було се таке просте посвоєчене. Рівночасно з великими ящура-

ми жили на землі і ссавці (ссавцями називають ся ті звірята, що кормлять свої малі грудьми) хотяй низших гатунків, бо висші гатунки стрічаємо доперва в добі треторядовій. Головним представителями ссавців в другорядовій добі є так звані мішкуни (або мішковаті), до котрих зачисляє ся і нині живучий ще кангур. Мішкуни носять таку назву тому, що самиці сеї родини звірят родять своїх малих в стані недозрілім і носять їх відтак в фалді скіри, щось ніби в роді мішка. В сім мішку находитися молочна бородавка, яку ссе мале. Отже всі ссучі звірята і чоловік походять від таких "мішковатих" предків, бо всі вони мають в околиці грудних бородавок певні вказуючі знаки, що колись в давніх поколінях мусів істнувати там рід мішка.

Шукаймо дальше, може найдемо ще низших предків чоловіка?

Звернім увагу на один факт. Ще до тої пори, заки вспіють образувати ся бородавки, людський зародок має вже в лоні матері завязки молочних залоз. А що після права Гекля, зародок переходить такі самі переміни як і предки цілого роду людського, то серед тих предків мусіли бути такі звірята, які не маючи ще молочних бородавок, мали вже образовані молочні залози. Такі звірята живуть ще й нині. До

них належить дивне звір'я, що зве ся дзьобаком і живе в австралійських водах. А й на суші в Австралії живе одно таке звір'я, що називається кольчаткою. Звірятам сї не мають грудних бородавок, а молоко у них сочиться з залоз через подірявлену в сїм місци скіру просто до губи маленьких.

Для нас є важним факт, що дзьобак і кольчатка че родять живих малих, а зносять яйця в болонці подібно як гади. Се доводить до близького посвоячення сих звірят ссавців з низшою групою, іменно, з гадами, представителями котрих є і ящірки.

Ті доходження зближають нас до відшукання предка чоловіка в виді ящурів, що замешкують кулю земську під час другорядової доби.

Ще інші характеристичні ціхи доводять, що дзьобаки і кольчатки, а властиво живочі звірятам з другорядової доби і подібні до ниніших дзьобаків є близько посвоячені з низшою групою звірят від ящірок, іменно з плазунами, до котрих належать съсгоднішні жаби, саламандри і т. д. Бачимо отже, що ті стародавні звірятам ссавці, дзьобак і кольчатка, є в посвояченю і з гадами і з плазунами. Мусимо отже припустити, що в тих давніх часах жили на землі звірятама, що лучили в собі ціхи гадів і плазунів.

І що в дійсності так було, бачимо з сего, що по нинішній день живе ще ззвірятко, яке лучить в собі ціхи саламандри і ящірки, отже плавуна і гада. Є ним т. зв. мостова ящірка, або гатерія, що живе в Новій Зеландії.

Полишім тепер дібу другорядову і цофнім ся знова на пару міліонів літ назад. Находимо ся отже в добі першій, в добі, що є колискою всякого життя на землі. В покладах з сеї доби найшли учени останки тільки одного гатунку хребетних, а іменно риб. Висших ззвірят від них в сїй добі не було ще, були самі низші. З сего бачимо, як дуже довго мусіла бути ся доба, єсли за сей протяг вспів розвинутись вже так високий гатунок ззвірят, як риби. Де-ж одначе шукати нам тут предків чоловіка? Чи можливо припускати, щоби він крив ся колибудь під виглядом риби? Хотяй нам буде видаватись дивним трохи, одначе факти дають нам на се потакуючу відповідь. Так, чоловік був також і рибою!

Маємо незбитий доказ і то знова в тім основнім розвоєвім праві Гекля.

Знаємо, що риби ріжнять ся від других хребетних ззвірят передовсім тим, що не віддихають лежкими, але зявами. Зявами називаємо щілини в основі голови, через котрі перепливає

вода і лишає потрібний до віддиху газ, що звеся кисень. Замість рук або ніг, риба має плавці і се також ріжнить її від інших звірят. А відомо прецінь, що людський зародок в лоні матері має також на шиї щілини, що відповідають рибачим зявам і доперва пізнійше сії щілини щезають. Заки зародкови повстануть руки і ноги, він також має щось ніби в роді рибачих плавців. Все те доказує, що колись рід людський мав серед своїх предків рибачу істоту і доперва цілий ряд перемін освободив його від сего вигляду.

Отже в погоні за предками роду людського дійшлисъмо вже аж так далеко. Бачилисъмо, що чоловік не повстав відразу на розказ якоїсь висшої істоти, але розвивав ся дуже постепенно. Низші гатунки звірят розвивали ся і змінювали ся, даючи все дальнє початок висшим гатункам. Наслідники одного гатунку розходилися в ріжні сторони, жили серед ріжних вніших уловин і через се далеко відходили від типу своїх батьків. З ріжних тих синів, якби так висловитись, повставали відрубні гатунки і так царство звірят ставало щораз більше ріжнородним. Аж нарешті одним з синів того малопочоловіка (малполюда) була людська істота, наш безпосередній предок.

Здергалисьмо ся на рибах. Розумієсь, риби не були першими мешканцями землі і найпершими предками чоловіка.

Риби були вже витвором дуже багатьох передмін, мали серед своїх предків ріжні вигляди ще більше просто збудованих звірят як: безхребетних рибок, черваків і т. д., аж нарешті в найдавнійших добах життя землі стрічаємо звірят так дуже прості, що складають ся тільки з однієї комірки, з одного клачка звірячої матерії, т. зв. протоплязми. І навіть в таких простих звірятках мусимо призвати наших прапредків, бо вони дали початок висшим звірятам, цілому звіриному съвітови. А чи оставить нас вже тут право Гекля, котрого уживалисьмо до сеї пори на доказ? Ні, воно буде і в сїм випадку доказом!

Чи чоловік не переходить такого розвоєвого часу, коли є такою простою істотою, що зложена з маленького клачка протоплязми, окруженого делікатною болонкою? Є се отже час, що відповідає тим первісним звіряткам. Як відомо, чоловік прецінь починається з жіночого яєчка, яке запліднюється мужеським насінням. Отже яєчко се є тою найпростішою розвоєвую формою чоловіка а заразом і вказівкою, де належить шукати найдавнійших предків людсько-

го роду.

Повторяючи вкоротці зміст всого того, що сказалисьмо про походжене людини, мусимо дійти до переконання, що наука дає нам далеко ліпшу і простійшу відповідь на се цікаве і важне питанє, чим всілякі оповіданя про ліплене чоловіка з глини і т. п. І тільки мусимо бороти ся, щобисьмо мали людські умовини житя, а не такі, що й наш предок малполюд не хотівби ними вдоволити ся!

А та засада вічних перемін, вічного розвою, яку бачилисьмо в цілім сьвіті, повинна додати нам надії, що і погане та сумне нині мусить уступити перед гарним і ліпшим завтра!

ДВОНОГИЙ

Ціна 15 цт.

Читайте оголошене на слідуючій сторінці.

ЧИТАЙТЕ ПРЕЦІКАВУ КНИЖОЧКУ

КАРЛА ЕВАЛЬДА, п. з.

“ДВОНОГИЙ”

Є се властиво наукова розвідка в формі дуже цікавого оповідання, в я-
кому автор малює, як чоловік (Дво-
ногий) постепенно завойовував собі
найвище становище в звірининім
світі, і під владнював собі на служ-
бу других звірят.

Оповідане дуже поучаюче і читаєть
ся з великим зацікавленем.

ЦІНА ЛІШЕ 15 цт.

Замовленя виснайте на адресу:

UKRAINIAN LABOR NEWS
cor. Pritchard & McGregor Sts.,
WINNIPEG, MAN.

УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИКИ І ФАРМЕРІ!

Вступайте в члени

УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО ДОМУ

Засновано 1918 р.

одинокої того рода української робітничої інституції в Канаді, що має за задачу у всяких потребах нести поміч нашим робітникам і фармерам, так тим, що живуть тут за морем, як і тим, що вїжджають до старого краю або приїжджають зі старого краю сюди.

У всяких справах вдавайтесь до Укр. Роб. Дому, а там дістанете потрібні інформації і пораду а також і товариську поміч.

Піддержуйте свою інституцію морально і матеріально а будете самі мати із її моральну і матеріальну користь.

Пишіть до Укр. Роб. Дому так:

**The UKRAINIAN LABOR TEMPLE
Pritchard & McGregor Sts., Winnipeg, Man.**

КОЖДИЙ

**РОБІТНИК І ФАРМЕР ПОВІНЕН
ЧИТАТИ ПЕРЕДОВСІМ РОБІТНИЧІ ЧАСОПИСІ!**

Чому?

Бо робітнича часопись обговорює кожду подію в краю і в сьвіті лише зі становиска інтересів робочого люду.

Однокою робітничою часописею в Канаді є

„УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ”

що виходять в Вінніпегу кожного тижня і коштують лише \$2.00 на рік.

Хто читає “Українські Робітничі Вісти”, виробляє собі суцільній сьвітогляд і може осудити кожду подію в суспільнім життю.

“УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ” виступають проти кожного лайдацтва поповнюваного на робочім народі.

“УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ” доносять про робітничий рух на цілім сьвіті, про боротьбу робітничої кляси.

Хто хоче знати, як сьвідомі робітники думають про суспільні події, хто хоче навчити ся соціалістичної думки, нехай читає передовсім “УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ”.

Адреса:

**“UKRAINIAN LABOR NEWS”
Cor. Pritchard & McGregor Sts.,
Winnipeg, Man.**